

Ролята на църквата и държавата в съвременната криза

П-р Данаил Игнатов: Протестантската мисъл за отношенията между църква и държава

(Исторически преглед)

Като вярващи в един Бог Създател и Вседържител на всичко видимо и невидимо, ние твърдим, че историческите процеси на земята имат най-напред дълбока духовна основа, дълбока духовна драма. И тя е нарушението на първи Завет за вяроност установен от Бога с Адам и Ева. Във всички други процеси в живота на Земята можем да открием отражението отклонението от Божия закон. Разбира се ние можем да разглеждаме историческите процеси и в известен автономен режим на причинно-следствени връзки от политически, икономически, културен и социален характер, които се развиват на обозримата повърхност в историята.

Но пак се налага дори и сега – когато в нашето светско общество се обсъждат проблемите на властта и на благосъстоянието на народа и на драматичната обществена криза, която преживяваме – дори и сега пак се налага да попитаме – къде е мястото на Църквата?

Знаем, че след установяването на християнството като единствена законна религия в цялата Римска империя в края на IV век, възниква непознат до тогава съюз между светска и църковна власт. Започва ерата на т.н. „цезаро-папизъм”, който се развива в различни форми на Изток и на Запад, но устоява като идея и като политика, за единство между Църква и държава, която е в интерес и на двете страни. Всички поданици на държавата са неотменимо подчинени на църковната институция.

Ако трябва да говорим обстойно за развитието на протестантската мисъл по въпроса „Какви трябва да са отношенията между Църквата и държавата”, ще открием доста голямо разнообразие от позиции, като резултат от специфичното развитие на различните клонове на протестантството в историята и в различни географско-политически зони. Но има и няколко принципа, които са неотменими и общи за цялата протестантска идея:

- Единствен авторитет над съвестта и личния живот на хората е Божието Слово. Няма такъв човек или човешка институция, които са безпогрешни в тълкуването и излагането на християнското учение.
- Единствен първосвещеник, посредник с Бога и началник на Църквата е Христос.
- Спасението е само чрез вяра и подчинение на Христос, а не чрез подчинение на църковни правила, основани на човешки учения.

Затова видимо, протестанството възниква най-напред като движение, което се противопоставя на установеното с векове господство на официалната римо-католическа църква над цялото общество, с всички явни отклонения от христовото учение и това на Неговите апостоли. Тази власт на Запад е била по-силно изразена и над светските управители. Макс Трьолч отбелязва, че един от приносите на протестанството е освобождаване на държавата от „всяко юридическо надкраждане на църковната йерархия над нея” [1], т.е. освобождава я от опеката на каква да е църковна институция. „То учи, че държавните професии трябва да бъдат разглеждани като непосредствена служба на Бога. Това означава окончателното... автономизиране на държавата”. Но първоначално протестанството не е разглеждало държавата като светска институция в съвременния смисъл, а все още като институция, чиято цел е „грижата за християнската общност и нравствения закон”. Държавата е най-важния член на християнската общност и като такава трябва да служи на нея от любов. Трябва да бъде пазител на „външната дисциплина” и на „гражданското право”

плюс грижата за материалното съществуване на поданиците. Гражданското право е основано от своя страна на т.н. *естествен закон*, чието въплъщение представляват т.н. Десет Божии заповеди, в тяхната втора част. „Само че сега светската власт прави всичко проради самостоятелното вникване в библейско-рационалното изискване поради собственото си подчинено на Бога призвание и в свободно взаимодействие със специализираните познавачи на Библията – духовниците” [2].

1. Когато Мартин Лютер публикува своите убеждения за същността на Спасението, той се изправя срещу извращенията в практиката на папската институция, и разбира се срещу висшето духовенство. Той намира подкрепа от група немски благородници – владетели на княжества и графства. Това му дава основания да мисли, че светската власт има потенциал да помогне на Църквата да се реформира. Лютер ясно разграничава двете власти – на Духа и на „меча”, но възлага определени задачи на втората в опазването на Църквата. Канцеларията на светският владетел трябва да отговаря за опазването на реда в Църквата. Предлага да се отнемат голяма част от имотите на римо-католическата църква и да се предадат в ръцете на светската власт. Макар, че той сам е осъден като еретик, счита, че светската власт трябва да наказва еретиците, които се отклоняват от основните библейски постановки, като Триединството на Бога и божествеността на Христос. Когато сам установява, че немските принцове държат народа в мизерия и ги подтикват към бунт, той ги увещава да покажат благоразумие и милосърдие. Същевременно увещава селяните, че единственото лекарство срещу тиранията е молитвата за правда, а не бунта. Когато Лютер научава за гибелта на водача на Реформацията във Швейцария Улрих Цвингли, той изразява своята скръб и съжаление, но същевременно обяснява, че това е Божие наказание за това, че Цвингли е излязъл с оръжие в ръка за защита на реформаторската вяра в град Цюрих от нападението на католически военни отряди.

Лютер толерира в известна степен принципа на „cezaro-папизъм”, макар и без папа.

Въпреки огромната съпротива на папската институция и на самия император, в германските територии се установява принципа „комуто властта, нему и религията”. Това значи, че в териториите управлявани от принцове-протестанти, цялото население ще се счита за протестантско. Може да се установи, че с този обрат в отношенията между светска и църковна власт, немската реформация дава тласък на светското право, което измества господстващото до тогава канонично право.

2. Началото на Реформацията в Англия намира израз в обществото, чрез скъсването на политическите връзки на крал Хенри VIII с папата. Това се дължи на чисто егоистични негови претенции от семеен характер. Но някои от неговите съветници, които са привърженици на реформационното движение го насърчават да установи пълна църковна независимост. Тогава самият крал, със съдействието на Парламента, се обявява за глава на националната църква, която добива името Англиканска. Той експроприира църковните имоти и ги продава на аристократи, търговци и заможни граждани, за да изгради със тези средства по-мощна военна флота. Тази експроприация „за пръв път е означена с полученото по-сетне многосмисловост понятие секуларизация” [3]. Това означава отново утвърждаване на принципа на „cezaro-папизъм”, но в обратен отношение, на доминиращата до тогава власт на църквата. По късно неговата дъщеря кралица Елизабет I, която се счита за протестантка, продължава да се намесва в църковните дела, макар че заявява официално, че званието „глава на Църквата” е чест, която се полага „само на Христос и не може да се даде на кое да е човешко същество”.
3. Реформацията в Швейцария се развива по различен начин. И можем да твърдим, че дава по-трайни отражения във цялото протестантско движение по въпросите на отношенията църковна – светска власт. Особен интерес представлява развитието на

реформационните процеси в град Женева, под ръководството на Жан Калвин. Калвин възприема лютеровото разграничение на двете власти, но го развива в нова светлина. Той подчертава, че поради греха, не може да има единство между човешките думи, действия, институции и Божествения авторитет. Божието слово се изправя срещу всяка човешки инстанции на авторитет, независимо дали са социални, църковни или културни, защото те са в постоянно изменение [4]. Божественият суверенитет на Божието слово трябва да управлява Църквата и по подобен начин – държавата. Те трябва да се различават, но не да се отделят, докато са поставени под божия авторитет.

Това схващане води до идеята за осъзнаването на необходимостта обществените отношения да се поставят в светлината на заветните отношения с Бога. Не само в личен, но и в обществен план, цялото творение е обвързано с завет с Бога. И гражданите и управителите съществуват под Божията власт в завет с него и в завет по между си. Човекът е призван да служи на Господа като творение, както и да служи на другите. Човешките отношения са хоризонтален израз на вертикалната връзка с Бога. По този начин Калвин вижда обществените договори в християнските народи като начин на изпълнение на Великото поръчение за разпространяването на Христовото учение по целия свят. Калвин приема, че християнски народи са тези, които са приели кръщението. Това не означава, че той подценява ролята на личното обръщение и вяра, което сам е преживял по драматичен начин.

В тази светлина Калвин насочва развитието на обществените отношения в град Женева. Женева се управлява от Градски съвет, но този съвет е призван да следва принципите на честност, справедливост, здрав морал и дисциплина, като съгласува действията си с Църковния съвет. Гражданите са призвани да изпълняват своите трудови и обществени задължения за прослава на Бога.

Калвин счита, обаче, че ако управителите, със своето перверзно поведение се поставят над закона, те трябва да бъдат предадени на правосъдието от назначени от народа представители, когато такава нужда възникне. Това е важен елемент на съвременната конституционална демокрация, която възниква по-късно.

Същевременно Калвин отдава правото на справедлив бунт срещу прояви на тежки неправди от страна на държавните управници. Неговият съвет обаче, е това да не става чрез анархични движения, а организирано от макар и по-нисши по ранг светски управители, които осъзнават върховенството на Божието слово. Естествено Калвин е загрижен за съдбата на реформираната църква във Франция, която търпи тежки репресии и е изправена пред физическо унищожение от действията на войските на епископите и на краля.

4. В Холандия, последователите на Калвин, под водачеството на Вилхелм Орански осъществяват успешно освобождение от испанското владичество и установяват холандската република в 1579. Вилхелм Орански може да се определи като евангелски реформиран християнин, чиито подбуди като по-нисш светски служител е да води война за защита на религиозните свободи срещу Инквизицията, идолопоклонството и подтисничеството [5].
5. В Англия, когато пуританите поемат властта в Парламента, те издават като основен закон т.н. Завет и Тържествена лига, който трябва да ръководи целия обществен живот. Но в уводните си постановления той отдава дължимото на Божия суверенитет над съдбините на държавата. По време на тяхното управление се внедряват много по-демократични принципи, които дават отражение в политическото развитие на Западна Европа и Съединените Щати.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ. Съвременни изследователи като Даниел Елазар твърдят, че „пътят на модерната демокрация започва с Протестантската реформация в 16 век, най-вече в тези

общества, в които се развива богословието и политиката на народното самоуправление, което поставя ударение върху свободата и равенството. Но не трябва да забравяме, че тези принципи са били разглеждани винаги в светлината на върховния Божий суверенитет и юридическата отговорност на властите не само пред народа, но преди всичко – пред Него.

- Политиката е нещо повече от власт. Политиката предполага споделяне. За съжаление, както отбелязва Пол Уелс, предоставянето на пълна и точна информация и прозрачността са „черната овца” на модерните демокрации, „с техните тайни служби, решения взети тайно поради „държавен интерес” където истината е твърде често скрита от обществото чрез медийно замъгляване [6].
- Трябва да се положат усилия за медиаторни форми на асоцииране на Държавата със автономни, свободни структури – семейства, културни сдружения, профсъюзи и църковни институции, където върховен контрол осъществява съвестта пред Бога.
- Отделянето на Църквата от Държавата е постижение на съвременните демокрации, на което е дала тласък Протестантската реформация. Но когато това отделяне загуби своята отговорност пред Бога настъпва прогресивен упадък и обществена криза.

[1] Ернст ТРЪОЛЧ, *Значение на протестантството за възникването на модерния свят* (1906). Ернст Трьолч, Макс Вебер, Протестантска култура и модерна епоха. София, Просвета, 2006, с. 89.

[2] Пак там, с. 90

[3] Румен ГЕНОВ, *Реформацията, секуларизацията и националнообразуващите процеси в Европа през XVI век*. Сборник на Международна научна конференция „Реформацията – история и съвременни измерения”, НБУ 27–28 октомври 2005. София, НБУ, 2007, с. 17.

[4] Пол УЕЛС (Paul WELLS), *Reformational Thought and the Social Covenant*. Сборник на Международна научна конференция „Реформацията – история и съвременни измерения”, НБУ 27–28 октомври... с. 219.

[5] McKendree LANGLEY. *The reformation and the Revolution: An Anty-Revolutionary Perspective*. Сборник на Международна научна конференция „Реформацията – история и съвременни измерения”, НБУ 27–28 октомври... с. 26–27.

[6] Пол УЕЛС (Paul WELLS), *Reformational Thought and the Social Covenant*... с. 229